

УДК 376.54

ГРИГОРОВА Л. С.

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ У ПОГЛЯДАХ ЗАРУБІЖНИХ
ПЕДАГОГІВ НА РОБОТУ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ
(історичний аспект)**

У статті досліджено джерела ідеї соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми у зарубіжній педагогічній думці. Встановлено, що у процес виховання обдарованих дітей зарубіжні педагоги поклали характер розуміння індивідуальності кожної дитини, розвиток її природних здібностей. Також, розглянуто зміст роботи соціального педагога з обдарованими дітьми.

Ключові слова. Соціально-педагогічна діяльність, соціальний педагог, обдарована дитина, виховання, здібності, принципи.

В статье исследован процесс социально-педагогической деятельности с одаренными детьми в зарубежной педагогической мысли. Установлено, что в основу воспитания одаренных детей зарубежные педагоги положили характер индивидуальности каждого ребенка и развитие его природных способностей. А также, рассмотрено содержание работы социального педагога с одаренными детьми.

Ключевые слова. Социально-педагогическая деятельность, социальный педагог, одаренный ребенок, воспитание, задатки, принципы.

The process of social and pedagogical activity with talented children in foreign pedagogical conception was investigated in the article. It was determined that foreign pedagogues based the education of talented children on the individuality of every child and the developing of their natural abilities. Also the matter of the social pedagogue's work with talented children was considered.

Key words: social and pedagogical activity; social pedagogue; talented children, education, bent, principles.

Постановка проблеми. На сучасному етапі перед системою освіти України постало відразу декілька проблем, від вирішення яких залежить збереження і примноження інтелектуального і творчого потенціалу країни. Однією з таких проблем є організація соціально-педагогічної

© Григорова Л. С., 2010

діяльності з обдарованими дітьми. Аналіз історичної, педагогічної, філософської літератури дають підставу стверджувати, що проблема виховання обдарованої дитини існує стільки, скільки існує суспільство.

Під час становлення педагогіки та психології як самостійних наук у науковій літературі з'являється термін «обдарованість». У англійській, російській та українській мовах цей термін має однакове тлумачення – подарунок, коренем слова «обдарованість» є «дар».

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури, свідчить, що проблему змісту соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дитячого населення вивчали М. Барахтян, О. Безпалько, О. Вакуленко, З. Зайцева, І. Зверєва, А. Капська, О. Карпенко, Г. Лактіонова, А. Малько, Л. Марченко, Л. Міщук, Ю. Нагорний, Н. Нарожня, В. Оржехівська, В. Орлов, В. Сидоров, Т. Сущенко, С. Толстоухова, І. Трубавіна, Л. Штефан та інші дослідники.

Вище сказане дає підстави стверджувати, що на сьогоднішній день у педагогічній науці відсутнє комплексне історико-педагогічне дослідження з проблеми організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми. Цим зумовлена актуальність обраної теми.

Мета статі полягає в аналізі наукових та історико-педагогічних джерел з питань соціально-педагогічної діяльності зарубіжних педагогів з обдарованими дітьми, визначення змісту та основних напрямів виховного впливу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз історико-педагогічних джерел дає змогу визначити, що феномен розвитку творчого потенціалу дитини і організація соціально-педагогічної діяльності з ними цікавила людство з стародавніх часів. Це дає підставу стверджувати, що проблема природи та розвитку здібностей особистості певною мірою досліджувалася практично у всіх зарубіжних філософських системах та на всіх етапах розвитку суспільства. Усі зарубіжні просвітителі значної уваги надавали вихованню нової освіченої людини, яка керуючись у своєму житті правильними ідеями, змінить життя людства на краще.

Під час Реформації та Великої Селянської війни проти панування феодалів та католицької церкви проходить становлення поглядів та світогляду видатного педагога **Яна Амоса Коменського** (1592 - 1670), який зробив значний внесок у розвиток філософської думки Європи.

Я. Коменський відмічає, що дитина від народження наділена природними даними, тобто у людини існують чотири задатки - це розум, воля, здатність рухатися, мова. Цим задаткам відповідають органи –

мозок, серце, руки, мова, які потрібно вдосконалювати [163]. На основі цієї ієрархії Я. Коменський виділяє шість груп дітей від дітей з гострим розумом до «безнадійних» [6 с. 6 – 137; 8 с. 80 – 192.].

Варто зазначити, що розглядаючи мету соціально-педагогічної діяльності Я. Коменський виділяє суттєві елементи виховання обдарованих дітей: створити людину, яка знає всі речі, яка є володарем речей і самої себе, яке має здорове тіло. На думку вченого, цьому відповідає наукове виховання, доброчесність чи моральність, релігійність, фізичне виховання.

Я. Коменський розробив систему виховання талановитих дітей та розкрив суть основних її принципів, таких як: принцип природовідповідності, принцип свідомості і активності; принцип послідовності.

Узагальнюючи погляди видатного педагога, можна сказати, що він розглядав обдарованість як відхилення від норми і вважав, що після закінчення латинської школи діти повинні складати публічні іспити, де б виявляли більш здібних і придатних навчатися у академії. Тому, зміст соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми розглядав у системі виховання та навчання.

Одним із провідних представників цієї епохи був англійський філософ і педагог **Джон Локк** (1632 - 1704). Його теоретичні положення стосовно соціальної роботи з обдарованими дітьми лягли в основу ідеології того часу. До них можна віднести наступні: не існує природжених ідей, процес пізнання виникає в досвіді і на основі досвіду; розум людини з самого початку представляє собою «чисту дошку» (*tabula rasa*); нема нічого в розумі, чого не було б раніше у почуттях.

Основоположником принципу індивідуалістичного підходу до вивчення обдарованої дитини був **Жан-Жак Руссо** (1712 - 1778). На думку Руссо завдання соціально педагогічної діяльності з обдарованими дітьми полягає у сприянні природному розвитку людського індивіда, плеканню того, що «виходить з рук Творця». Жан-Жак-Руссо виявляє різноманітні нахили дітей: «кожен розум має свій власний склад, і на той склад вваживши, треба ним керувати» [4, с. 20]. Отже, можна сказати, що педагог підходить до дуалістичної системи виховання обдарованої дитини: суспільного і приватного.

Одним із найвидатніших організаторів соціально-педагогічної діяльності був швейцарський педагог **Й. Песталоцці** (1746–1827). Свою соціально-педагогічну теорію Й. Песталоцці виводив з основної мети виховання, яку вбачав у розвитку всіх природних здібностей дитини з

урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей [1]. Так, педагог покладав великі надії на правильну організацію навчання і виховання обдарованих дітей, на єдність розумового, морального і фізичного виховання в поєднанні з підготовкою до праці і участі в ній. Отже, Й. Песталоцці вважає, що для суспільства найбільша користь полягає у всебічному розвитку усіх здібностей дитини та елементарної освіти, яка давала основні знання їй ще у ранньому віці [6]. Однією із найголовніших ідей Й. Песталоцці, що робить його найціннішим попередником радянської освітньої політики, є ідея поєднання виховного завдання з виробничою працею [4].

Слід зазначити, що питома вага в організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми належить **І.Ф. Гербарту** (1776-1841). У своїй «Загальній педагогіці, виснованій з мети вихову» І. Гербарт вважає, що основним відправним пунктом є індивідуальність дитини і накреслює для мети виховання обдарованої дитини таку вимогу «по змозі лишати індивідуальність незайманою» [4, с. 21]. Основним завданням соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми, на думку І. Герберта, є розвиток всебічного інтересу у дитини і вільне розкриття здібностей особистості. Це завдання може бути реалізоване тільки в освітньо-виховних закладах, що будуть незалежні від державою.

На думку дослідника соціально-педагогічна діяльність з обдарованими дітьми складається з трьох складових, а саме: виховуючи навчання, керування, моральне виховання.

А. Дістервег (1790-1866) справедливо вважає, що метою роботи соціального педагога є формування у дитини таких добродітностей, які б допомогли їй успішно адаптуватися в суспільстві та співіснувати з оточуючими, а також підготувати до життя. На його думку, повага до всього людства і до свого народу є головним завданням виховання дітей і молоді. Мислитель розглядає зміст соціально-педагогічної роботи у тому, що вона повинна здійснюватись відповідно до природного розвитку дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей. Як і Й. Песталоцці та І. Гербарт, так і А. Дістервег вважали, що людина має природні задатки, для яких характерне прагнення до розвитку. В основу організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми А. Дістервег покладав ідею загальнолюдської освіти. Змістом загальнолюдської, гуманістичної освіти на думку автора є «виховання самодіяльності на служіння істині, краси, добру» [7, с. 80].

А. Дістервег продовжує розробляти принципи організації соціально-педагогічного діяльності з обдарованими дітьми, запропоновані Я. Коменським, а саме:

- принцип збудування пізнавальних нахилів у вихованців;
- принцип природовідповідності.

Подальший внесок у розробку питань організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованою дитиною вніс видатний англійський учений Ф. Гальтон (1822 – 1911), який став родоначальником сучасних психодіагностик і психометрії, і ввів таке поняття як «тест» (від англ. test - проба) [5].

На думку Ф. Гальтона, соціально-педагогічна діяльність з талановитими дітьми повинна починатися з виявлення видатних здібностей, які за його визначенням є особливостями біологічної природи людини. Питання з цих досліджень він викладає у книзі «Спадковість таланту: Закони та наслідки» (1869 р).

Видатний швейцарський психолог **Жан Піаже** (1896–1980) запропонував нові шляхи у соціально-педагогічній діяльності з обдарованими дітьми. Аналізуючи якісні своєрідності дитячого мислення, Піаже приходять до висновку, що розвиток дитячого мислення поділяється на дві стадії: егоцентричну і соціалізовану – логічну [2].

Отже, Ж. Піаже та У. Чарлсворз вважали, що відправною точкою в дослідженні обдарованості є поведінка людини в навколишньому середовищі. Вони розглядають обдарованість як спосіб адаптації живої істоти до вимог дійсності сформованих у процесі еволюції [3].

В основу соціально-педагогічній діяльності з обдарованими дітьми на думку дослідника, повинен лягти принцип слідування за вказівками природи, відповідно з яким кожному віковому періоду повинні відповідати форми виховання; виховання має бути трудовим і сприяти розвитку самодіяльності та ініціативи обдарованих дітей; інтелектуальному вихованню повинні передувати вправи для розвитку фізичних сил і органів чуття.

Найбільш закінченою соціально-педагогічною теорією обдарованості вважають «Соціальну педагогіку» професора **П. Наторпа** (1899 - 1924). За основу виховання обдарованої дитини П. Наторп бере волю й розрізняє три ступеня активності: 1) потяг; 2) воля в обмеженому розумі слова; 3) розумна воля. Цим трьома ступенями активності відповідають і три індивідуальні добродієвості: 1) чистота або поміркованість (добродієвність потягу), 2) сміливість або моральна дійсність (добродієвність

волі), і 3) істина (доброчинність розумної волі). На думку педагога трьом ступеням активності відповідають і три основні форми соціально-педагогічної діяльності: 1) господарська, 2) адміністративна, 3) освітня, і три соціальні організації для виховання обдарованої дитини: 1) родина, 2) школа, і 3) суспільне життя дорослих [4].

Найбільш практичним підходом до питань соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми відрізняється професор **Д. Дьюї** (1859 – 1952). В основу виховання обдарованої дитини педагог покладає принцип індивідуальності. Дьюї стверджує, що коли метою розвитку може бути лише подальший розвиток, то метою виховання можна вважати лише подальший розвиток виховання. Д. Дьюї вважає, що мета соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми полягає у об'єднанні шкільного життя дітей з навколишнім оточенням та з реальними завданням місцевого населення [4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином розвиток ідеї і становлення соціально-педагогічної діяльності йшло в органічному світовому і педагогічному контексті, яка мала свої особливості. Тому, питання соціального виховання обдарованих дітей для зарубіжних педагогів було актуальним, і це зумовлено особливостями соціокультурного розвитку. Досвід виховання, який відображався у соціально-педагогічних традиціях, і був направлений на підготовку обдарованих дітей на життя у суспільстві, а на соціальних педагогів покладалися завдання не тільки уважного вивчення здібностей дитини, а й створення умов для розвитку їхніх природних обдарувань.

Подальші дослідження необхідно спрямовувати на вивчення досвіду організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні (перша половина ХХ ст.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. – Житомир: Жит. держ. унів – т, 2005 – 456с.
2. Громов М.Д. Развитие детского мышления / М.Д. Громов // Советская педагогика. – 1939. - №4. – С. 121 – 125.
3. Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссии: Сб. статей / Сост. и общ. ред. Л.Ф. Обухова и Г.В. Бушменской; предисл. Л.Ф. Обуховой. – М.: Гардарики, 2001. – 624 с.

4. Мамонтов Я. Особистість і суспільність у педагогічних течіях / Я. Мамонтов // Радянська освіта. – 1926. - №7-8. – С. 19-28.
5. Милхрон Г., Милхрон Х.-Г. Гениями не рождаются: Общество и способности человека: кн. [для учителя] Пер. с нем. / Милхрон Г., Милхрон Х.-Г. – М.: Просвещение, 1989. – 160 с.
6. Педагогическое наследие / [Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г.] / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский. – М., 1989. – 416 с.
7. Фрумов С. А. Дистерверг, его общественно-педагогическая деятельность и педагогическая система / Педагогическое образование. – 1936. - №6. – С. 76 – 86.
8. Хрестоматия по истории педагогики / [под. ред. А.И. Пискунова]. – М., 1981.